

แนวทางการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วม ของชุมชนชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ

Guidelines for developing community enterprise networks with community
participation of the border community in Sisaket Province

เสถียร สีชื่น^{1*}

Sathian Seechuen^{1*}

มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ¹

Sisaket Rajabhat University¹

*Corresponding Author: sathian.s@sskru.ac.th

Received: January 27, 2025

Revised: May 31, 2025

Accepted: June 10, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาบริบทวิสาหกิจชุมชนชายแดนในเขตพื้นที่ชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ 2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อพึ่งตนเองชุมชนชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ 3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ การวิจัยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นการสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้หลักตรรกะเทียบเคียงกับแนวคิด ทฤษฎีควบคู่กับบริบท และใช้สถิติเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) บริบทวิสาหกิจชุมชนกลุ่มข้าวเกรียบรสดีบ้านโนนเกต ตำบลบึงมะลู อำเภอกันทรลักษณ์ จังหวัดศรีสะเกษ ชื่อผลิตภัณฑ์คือ “ข้าวเกรียบมันเทศหอม” สมาชิก มีนิสัยดี มีความเข้าใจ และพร้อมที่จะเข้าร่วมพัฒนาอาชีพของตนเอง วิสาหกิจชุมชนกลุ่มข้าวเกรียบรสดีบ้านโนนเกตเป็นตัวอย่างที่ดีในการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจในท้องถิ่น ด้วยการร่วมมือกันของสมาชิกและการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ความสำเร็จของกลุ่มมาจากการจัดการที่ดี การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาด รวมถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการทำงานและการบริหาร การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเช่นนี้สามารถเป็นแนวทางให้กับชุมชนอื่น ๆ ในการสร้างอาชีพเสริม เพิ่มรายได้ และสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชน 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อพึ่งตนเองชุมชนชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ การมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านการคิดและวางแผน การมีส่วนร่วมในการร่วมปฏิบัติ การรับประโยชน์ร่วมกัน และการมีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้นจนสิ้นสุด 3) แนวทางการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมของชุมชน ชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน การพัฒนาความสัมพันธ์เครือข่าย การแลกเปลี่ยนความรู้ ประโยชน์ร่วมกัน การพึ่งพาหน่วยงานภายนอก และการช่วยเหลือเกื้อกูล

คำสำคัญ: เครือข่าย, วิสาหกิจชุมชน, ส่วนร่วม, ชุมชนชายแดนศรีสะเกษ

Abstract

The objectives of this research are: 1. To study the context of border community enterprises in the border area of Sisaket Province. 2. To study community participation in the development of community enterprises for self-reliance in border communities in Sisaket Province. 3. To study development guidelines. Community enterprise network with community participation Sisaket Province border The research uses a qualitative research process. with emphasis on interviews and group discussion Analyze data using logic and concepts. Theory coupled with context and use descriptive statistics.

The results of the research found that 1) Community enterprise context of the Ban Non Ket Ros Dee Rice Krispies Group, Bueng Malu Subdistrict, Kantharalak District, Sisaket Province, product name is "Khao Khriap Man Ket Thong" members have good personalities, understanding and are ready to join in developing their own careers. Ban Non Ket Ros Dee Rice Cracker Group Community Enterprise It is a good example for developing careers and the local economy. With the cooperation of members and support from outside agencies. The group's success comes from good management. Product development and marketing Including the participation of members in work and administration. Developing community enterprises like this It can be a guideline for other communities. To create additional careers, increase income, and create sustainability for the community. 2) Community participation in developing community enterprises for self-reliance in border communities in Sisaket Province. Community participation in thinking and planning Participation in joint practice mutual benefit and participation from the beginning to the end of the process. 3) Guidelines for developing community enterprise networks with community participation. Sisaket Province border found that there is a feeling of shared ownership. Developing network relationships knowledge exchange mutual benefit Reliance on external agencies and assistance.

Keywords: network, community enterprise, participation, Sisaket border community

บทนำ

การพัฒนาในช่วงที่ผ่านมาได้ช่วยให้สังคมไทยก้าวหน้าในหลายด้าน เช่น การสร้างความมั่นคงด้านอาชีพและรายได้ ซึ่งทำให้จำนวนคนยากจนลดลง บริการทางการศึกษาและสาธารณสุขขยายทั่วถึงมากขึ้น อย่างไรก็ตามการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมยังคงมีความซับซ้อน โดยเฉพาความแตกต่างของรายได้และคุณภาพการบริการภาครัฐในพื้นที่ห่างไกลและกลุ่มผู้ด้อยโอกาส นอกจากนี้ การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมยังมีข้อจำกัด รวมทั้งมีปัจจัยเสี่ยงที่อาจทำให้ความเหลื่อมล้ำรุนแรงขึ้น เช่น การเป็นสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งทำให้ภาระพึ่งพิงต่อวัยแรงงานสูงขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่สามารถเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนและลดความเหลื่อมล้ำได้ โดยการสร้างความร่วมมือระหว่างภาคเอกชนและวิสาหกิจเพื่อสังคม (วิสาหกิจชุมชน) และการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม ภาคเอกชน และภาครัฐ ทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นในการพัฒนา การมีส่วนร่วมเหล่านี้จะช่วยพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืนและเพิ่มรายได้ให้แก่คนในชุมชน นอกเหนือจากการทำงานด้านเกษตรกรรม

จังหวัดศรีสะเกษเป็นตัวอย่างที่ดีในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน โดยการรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้ให้ครอบครัวและชุมชน อย่างไรก็ตาม ยังมีความจำเป็นต้องเสริมสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของชุมชนภายนอกเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนสามารถพัฒนาและยั่งยืนในระยะยาวจากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เกิดความยั่งยืนนั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การพัฒนาและสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมของชุมชนชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ หมู่บ้านและชุมชนทั่วไปแต่ปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนดำเนินและสร้างกิจกรรมด้านพัฒนาอาชีพชุมชนเฉพาะสมาชิกกลุ่มเท่านั้นยังขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับวิสาหกิจชุมชนภายนอกชุมชนเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้สามารถพัฒนาและเกิดความยั่งยืน จึงจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภายนอก เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนพัฒนาและสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทวิสาหกิจชุมชนชายแดนในเขตพื้นที่ชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อพึ่งตนเองชุมชนชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. พื้นที่การวิจัย

ผู้วิจัยใช้พื้นที่ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนวิสาหกิจชุมชนโนนเกต ตำบลบึงมะลู อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยได้ศึกษาบริบทวิสาหกิจชุมชนชายแดน จังหวัดศรีสะเกษ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อพึ่งตนเอง และศึกษาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมของชุมชนชายแดน แต่เนื่องจากงานวิจัยนี้ใช้แนวทางการศึกษาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ต้องศึกษาอย่างละเอียดลึกซึ้ง ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกจากกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญแบบเฉพาะเจาะจง

2. กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

2.1 กลุ่มเป้าหมาย เนื่องจากเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ และกำหนดพื้นที่แบบเจาะจงเพื่อให้สะท้อนภาพของรายละเอียดของประเด็นที่ต้องการการศึกษา กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้นำชุมชน ประชาชนคณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่เป็นตัวแทนและพร้อมให้ข้อมูล ของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มข้าวเกรียบรสดีบ้านโนนเกต ตำบลบึงมะลู อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ

2.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ผู้วิจัยได้มีการกำหนดผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-Informant) เพื่อตรวจสอบคุณสมบัติของความเป็นผู้นำ มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม และเป็นบุคคลที่มีบทบาทในวิสาหกิจชุมชน และรู้ข้อมูลของชุมชนและวิสาหกิจชุมชนเป็นอย่างดี ที่จำเป็นเพื่อการได้มาซึ่งข้อมูลที่หลากหลาย โดยจัดกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน ดังนี้

- 1) ผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน โดยมีคุณสมบัติ คือ
  - 1.1) เป็นผู้นำชุมชนที่เสียสละเพื่อชุมชน
  - 1.2) รู้ข้อมูลของชุมชนเป็นอย่างดี
  - 1.3) มีภาวะความเป็นผู้นำ
- 2) ประชาชน จำนวน 8 คน โดยมีคุณสมบัติ คือ
  - 2.1) เป็นผู้มีความรู้
  - 2.2) รู้ข้อมูลของชุมชนเป็นอย่างดี
  - 2.3) เสียสละเพื่อส่วนรวม
- 3) คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน จำนวน 8 คน โดยมีคุณสมบัติ คือ
  - 3.1) เสียสละเพื่อส่วนรวม
  - 3.2) มีส่วนร่วมกิจการงานของชุมชนเป็นอย่างดี
  - 3.3) มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่/แบ่งปันและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

- 4) สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 6 คน โดยมีคุณสมบัติ คือ
  - 4.1) ทราบข้อมูลของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นอย่างดี
  - 4.2) มีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มและชุมชน
  - 4.3) มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่/แบ่งปันและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี
- 5) คณะกรรมการชุมชน จำนวน 5 โดยมีคุณสมบัติ คือ
  - 5.1) เป็นผู้นำชุมชนที่เสียสละเพื่อชุมชน
  - 5.2) รู้ข้อมูลของชุมชนเป็นอย่างดี
  - 5.3) มีภาวะความเป็นผู้นำ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัย ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ที่สำคัญคือตัวผู้วิจัยเอง โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่มเพื่อให้ได้ข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญและในการศึกษา สำหรับความเที่ยงตรงของข้อมูล ผู้วิจัยมีการตรวจสอบตลอดเวลา เพื่อให้ได้ ข้อมูลน่าเชื่อถือ โดยแบ่งเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ส่วนคือ การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม โดยมีแนวทางการสัมภาษณ์และแนวทางการสนทนากลุ่ม ดังนี้

- ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ เพศ อายุ ศาสนา สถานภาพ การศึกษา บทบาท
- การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน/กลุ่มวิสาหกิจ และตำแหน่งการมีส่วนร่วม
- แนวการสัมภาษณ์สภาพของวิสาหกิจชุมชนชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ ความเป็นมาของวิสาหกิจชุมชน การบริหารจัดการ และปัญหาและความต้องการ
- แนวการสัมภาษณ์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมวางแผน
- แนวการสนทนากลุ่ม แนวทางการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมของชุมชนชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การศึกษาภาคสนาม (Field Study) ประกอบด้วย

- 1) การสังเกตการณ์ พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและมีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน
- 2) การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth) จำนวน 30 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน ประชาชน จำนวน 8 คน สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ จำนวน 8 คน คณะกรรมการชุมชน จำนวน 6 คน และคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 5 คน ตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 และ 2
- 3) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อตรวจสอบความครอบคลุม

4.2 แนวทางการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมของชุมชนชายแดน จังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ ตัวแทนของผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน ประชาชน จำนวน 3 คนสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ จำนวน 4 คน คณะกรรมการชุมชน จำนวน 4 คน และคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 15 คน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ไปพร้อมกับเก็บรวบรวมข้อมูลตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ จากข้อมูลสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม จะมีการตรวจสอบข้อมูล โดยอาศัยเทคนิคสามเส้า (Triangulation Technique) เพื่อการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากบุคคล เวลา และสถานที่ที่แตกต่างกันโดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าข้อมูลต่าง เวลาต่างกัน ถ้าข้อมูลต่าง สถานที่ที่จะเหมือนกันหรือไม่ และถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ และเชื่อมโยงความสอดคล้องของเนื้อหาอีตลห้กตรรกะเทียบเคียงกับแนวคิดทฤษฎี ควบคุมกับบริบท และการตีความ (interpretation) ซึ่งได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ที่ได้จดบันทึกไว้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือ ปรากฏการณ์ที่มองเห็น และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ซึ่งได้จากการศึกษาเอกสาร (Document Research) ในการวิเคราะห์เอกสารผู้วิจัยต้องคำนึงถึงบริบท (context) หรือสภาพแวดล้อมของข้อมูลเอกสารที่นำมาวิเคราะห์ประกอบด้วยว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เพื่อให้ได้ผลการศึกษาดตรงตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

สรุปผลการวิจัย

1. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มข้าวเกรียบรสดีบ้านโนนเกต พ.ศ. 2545 โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอกันทรลักษ์ เพื่อสร้างอาชีพเสริมหลังฤดูเก็บเกี่ยวกลุ่มข้าวเกรียบรสดีเริ่มต้นด้วยสมาชิก 45 คน ทุนรวม 9,000 บาท ในปี พ.ศ. 2555 สมาชิกบางส่วนลาออก ปัจจุบันเหลือ 30 คนได้รับการอบรมจากมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ในปี พ.ศ. 2561 เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์บรรจุภัณฑ์ และการตลาดออนไลน์ ชื่อผลิตภัณฑ์คือ "ข้าวเกรียบมันเทศทอง" วัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม คือ สร้างอุตสาหกรรมในกลุ่ม สร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น เพิ่มรายได้ในยามว่างงาน สมาชิกส่วนใหญ่อยู่อาศัยในหมู่บ้าน มีนิสัยดี มีความเข้าใจและพร้อมที่จะเข้าร่วมพัฒนาอาชีพของตนเอง วิสาหกิจชุมชนกลุ่มข้าวเกรียบรสดีบ้านโนนเกต เป็นตัวอย่างที่ดีในการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจในท้องถิ่นด้วยการร่วมมือกันของสมาชิกและการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ความสำเร็จของกลุ่มมาจากการจัดการที่ดี การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาด รวมถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการทำงานและการบริหารการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเช่นนี้ สามารถเป็นแนวทางให้กับชุมชนอื่นๆ ในการสร้างอาชีพเสริม เพิ่มรายได้ และสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชน ผลิตภัณฑ์/สินค้า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มข้าวเกรียบรสดีบ้านโนนเกต

ตำบลบึงมะลู อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ จะมีเอกลักษณ์รสชาติเฉพาะอร่อยไม่เหมือนใคร
กรรมวิธีการผลิต จากวัสดุในท้องถิ่น ดังภาพต่อไปนี้

รูปที่ 1 ข้าวเกรียบรสมันแดง

รูปที่ 2 ข้าวเกรียบรสมันม่วง

รูปที่ 3 ข้าวเกรียบรสมันเหลือง

รูปที่ 4 ข้าวเกรียบรสดีในถุงบรรจุภัณฑ์

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัยสามารถจำแนก ได้ดังต่อไปนี้

2.1 การมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านการคิดและวางแผน ในการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนและกลุ่มวิสาหกิจ ได้แก่ (1) การร่วมประชุมร่วมกันระหว่างประชาชนและสมาชิกวิสาหกิจชุมชน อาทิ การจัดหาวัตถุดิบในการผลิตข้าวเกรียบรสดีของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้น ต้องอาศัยวัตถุดิบของประชาชนในพื้นที่ กลุ่มจะรับซื้อวัตถุดิบในพื้นที่นำมาผลิตข้าวเกรียบ ในการประชุมคิดวางแผนร่วมกันในชุมชน จะสอบถามว่าในส่วนของแต่ละครอบครัวมีวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตข้าวเกรียบนั้นมีอะไรบ้าง เช่น มันม่วง มันเหลือง พักทอง พืชผักต่าง ๆ ที่จะมาแปรรูปเป็นข้าวเกรียบรสดีได้ (2) การวางแผนรับซื้อผลผลิตจากชุมชนร่วมกัน ในราคากลางที่ชุมชนพึงพอใจ ข้าวเกรียบทอดราคาถุงละ 20 บาท ถ้าเป็นแบบแห้งกิโลกรัมละ 60 บาท และกลุ่มวิสาหกิจก็สามารถรับได้ พูดคุยแลกเปลี่ยนตกลงราคาก่อนรับซื้อ และเน้นให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นร่วมกัน (3) การเสนอแนะแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนร่วมกัน อาทิ การเสนอแนะการปรับปรุง แปรรูปและบรรจุภัณฑ์ต่าง ๆ ของผลิตภัณฑ์ ให้สามารถขยายการตลาดกลุ่มลูกค้าอื่น ๆ เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนขายสินค้าได้ตลอดปี (4) การวางแผนร่วมกันในเรื่องของการพัฒนาชุมชนและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนร่วมกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แบ่งปัน พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพราะทั้งสองส่วนจะแยกจากกันไม่ได้ ต้องทำงานอาศัยพึ่งพากันเพราะอยู่ในชุมชนเดียวกัน (5) เวลาชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชนมีกิจกรรม อยากให้ทั้งสมาชิกวิสาหกิจฯ และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกครั้งที่มีการกิจกรรมทั้งสองฝ่าย เพื่อเป็นการสานสัมพันธ์และทำงานร่วมกัน ให้เกิดงานที่มีประสิทธิภาพ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

2.2 การมีส่วนร่วมในการร่วมปฏิบัติ กิจกรรมส่วนใหญ่ในการปฏิบัติร่วมกันระหว่างชุมชนกับกลุ่มวิสาหกิจข้าวเกรียบรสดี ได้แก่ (1) ในช่วงที่มียอดสั่งซื้อข้าวเกรียบข้าวจำนวนมาก และสมาชิกในกลุ่มผลิตไม่สามารถผลิตได้ทันตามออเดอร์ ชุมชนจะร่วมมือกันเข้ามาช่วยผลิตข้าวเกรียบ เพื่อให้ทันต่อความต้องการของลูกค้า การช่วยเหลือกันในลักษณะนี้ไม่ได้มีการจ้างงานแบบเป็นทางการ แต่จะตอบแทนกันด้วยการจัดเลี้ยงอาหาร กินข้าวร่วมกัน ซึ่งนอกจากจะเป็นการแบ่งเบาภาระงานแล้วยังเป็นโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้พบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสร้างความสัมพันธ์อันดีในชุมชนอีกด้วย (2) กิจกรรมของชุมชน อาทิ กิจกรรมพัฒนาทำความสะอาดชุมชน งานบุญ ประเพณีของชุมชนสมาชิกวิสาหกิจชุมชนก็เข้าร่วมในกิจกรรมทุกกิจกรรมของชุมชนเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม และได้นำข้าวเกรียบรสดีไปเป็นอาหารว่างของคบเคี้ยว (3) กิจกรรมของโรงเรียนในส่วนของชุมชนก็มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน ทำความสะอาดร่วมกัน ส่วนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนข้าวเกรียบรสดีนอกเหนือจากมีส่วนร่วมในการพัฒนาความสะอาดแล้ว ยังมีทุนการศึกษาให้กับเด็กเรียนดีและทุนอาหารกลางวันให้กับเด็กนักเรียนอีกด้วย เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

2.3 การรับประโยชน์ร่วมกัน การดำเนินงานที่จะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวนั้น ชุมชนเองหรือกลุ่มวิสาหกิจข้าวเกรียบเอง ไม่สามารถดำเนินการประสบความสำเร็จได้เพียงลำพัง ความสำเร็จนั้นเกิดจากการร่วมการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนและวิสาหกิจชุมชนร่วมกัน และการมี กิจกรรมหรือแนวทางที่สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกวิสาหกิจและชุมชนที่มีส่วนร่วมร่วมกัน ส่งผลให้สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีอาชีพมีรายได้ มีกำลังซื้อของจับจ่ายใช้สอยในชุมชน สมาชิกวิสาหกิจ ก็มาจากคนในชุมชน จึงปฏิเสธไม่ได้เลยว่า การรับประโยชน์ร่วมกันนั้น การมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ข้าวเกรียบรสดีนั้น ทำให้ชุมชนและสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีอาชีพและรายได้ร่วมกัน เกิดการความสามัคคี ทำงานร่วมกัน แบ่งปัน เกื้อกูลและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2.4 การมีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้น จนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ในการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาวิสาหกิจกลุ่มข้าวเกรียบรสดีกับชุมชนนั้นพูดได้ว่า กลุ่มวิสาหกิจข้าวเกรียบรสดีสามารถ พึ่งตนเองได้โดยใช้วัตถุดิบในชุมชนมาแปรรูปเป็นสินค้า สร้างรายได้เสริมให้ครัวเรือน สมาชิกในกลุ่ม ร่วมกันผลิต เรียนรู้ และบริหารจัดการ ทำให้เกิดความเข้มแข็ง ช่วยลดรายจ่าย และส่งเสริมความสามัคคี ในชุมชน ทั้งยังเป็นต้นแบบของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืน

3. แนวทางการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมของชุมชนชายแดนจังหวัด ศรีสะเกษ ดังนี้

3.1 การให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมของชุมชน ปัจจัยสำคัญสู่ความสำเร็จของ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน อันดับแรกคือความร่วมมือของคนในชุมชนที่เข้ามาส่วนร่วมตั้งแต่เริ่ม ซึ่งความร่วมมือ ของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จแล้ว ไม่ควรลืมหรือละทิ้งชุมชน ควรดูแล และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่องพัฒนาควบคู่กันไป

3.2 ความรู้สึกเป็นเจ้าของวิสาหกิจชุมชนร่วมกัน จะทำให้วิสาหกิจชุมชนสามารถ เดินต่อไปได้อย่างยั่งยืน และสามารถพัฒนาและขยายเครือข่ายนอกชุมชนได้เป็นอย่างดี เพราะในส่วนนี้ การกระตุ้นให้คนในชุมชนรู้สึกและหวงแหนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นกระบวนการหนึ่งที่สร้างความรัก ความสามัคคีภายในชุมชน ผลประโยชน์ต่างตอบแทนซึ่งกันและ ร่วมรับผิดชอบร่วมกันในชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนอยู่ได้ ชุมชนก็อยู่ได้ เกิดอาชีพและรายได้ร่วมกัน

3.3 พัฒนาความสัมพันธ์ของเครือข่าย คือ การรักษาความสัมพันธ์ของเครือข่ายวิสาหกิจ ชุมชน ทั้งภายนอกและภายในชุมชน ให้เกิดความเข้มแข็ง เพราะจะเป็นจุดเริ่มของความร่วมมือการทำงาน ร่วมกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันของกลุ่มและเครือข่าย ทำให้เกิดจุดเด่นเฉพาะของการเครือข่าย วิสาหกิจชุมชนอย่างแน่นแฟ้น ส่งผลทำให้เกิดเครือข่ายความร่วมมืที่ยั่งยืน

3.4 การพบปะ พูดคุยแลกเปลี่ยน ปรัชญาหารือซึ่งกันและกัน เป็นแนวทางในการ พัฒนาร่วมกัน นำประสบการณ์ต่าง ๆ องค์ความรู้ต่าง ๆ ที่แต่ละกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ดำเนินกิจกรรม ตั้งแต่เริ่มก่อนประสบผลสำเร็จ และหลังประสบผลสำเร็จ นำเอาเรื่องราวที่ผ่านมาแชร์ประสบการณ์และ สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ของแต่ละกลุ่มนั้น และสามารถนำเป็นตัวอย่างให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่นได้

3.5 ประโยชน์ที่ได้รับร่วมกัน การมองถึงประโยชน์ที่จะได้รับร่วมกันระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การสร้างความร่วมมือนอกจากจะได้เครือข่าย ได้เพื่อนร่วมอาชีพเดียวกัน เรายังได้ประโยชน์ร่วมกันอีกหลายอย่าง อาทิ แบ่งปันความรู้ซึ่งกันและกัน หาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน แบ่งปันวัตถุดิบหรือสิ่งของที่ใช้ร่วมกัน ที่สำคัญไปกว่านั้นคือการได้เพื่อนคู่คิดในการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนร่วมกัน

3.6 การพึ่งพาหน่วยงานภายนอก ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการทำงานของวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเอง

3.7 การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและระหว่างกลุ่มและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ด้วยความจริงใจปราศจากอคติ อาทิ ช่วยเหลือวัตถุดิบ บุคลากร เงิน สิ่งเหล่านี้เป็นตัวชี้วัดความจริงของเครือข่ายเป็นอย่างดีในยามที่กลุ่มหรือเครือข่ายอยู่ในสถานการณ์ต้องการความช่วยเหลือ การช่วยเหลือเกื้อกูลและแบ่งปันจึงเป็นสิ่งสำคัญในการรักษาสภาพของเครือข่ายไว้ได้เป็นอย่างดี

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพบริบทวิสาหกิจชุมชนชายแดนในเขตพื้นที่ชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1.1 ความสำเร็จในการจัดตั้งและดำเนินการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มข้าวเกรียบรสดีบ้านโนนเกต เริ่มต้นขึ้นในปี พ.ศ. 2545 ด้วยความพยายามในการสร้างอาชีพเสริมให้กับชุมชนหลังฤดูเก็บเกี่ยว การที่กลุ่มมีสมาชิกตั้งต้นถึง 45 คน และทุนเริ่มต้น 9,000 บาท แสดงถึงความพร้อมและความสนใจของชุมชนในการสร้างรายได้เพิ่มเติม การที่กลุ่มยังคงดำเนินการมาจนถึงปัจจุบัน แม้สมาชิกบางส่วนลาออกแต่ยังคงมีสมาชิกเหลือ 30 คน แสดงให้เห็นถึงความมั่นคงและการจัดการที่มีประสิทธิภาพ

1.2 การพัฒนาและการฝึกอบรมการได้รับการอบรมจากมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ในปี พ.ศ. 2561 เป็นก้าวสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ และการตลาดออนไลน์ นับว่าเป็นการยกระดับความรู้และทักษะของสมาชิก ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้กลุ่มสามารถแข่งขันในตลาดได้ดีขึ้น ผลิตภัณฑ์ “ข้าวเกรียบมันเทศทอง” ที่มีรสชาติอร่อยไม่เหมือนใคร และผลิตจากวัสดุในท้องถิ่นเป็นผลจากการพัฒนา

1.3 วัตถุประสงค์และความสำคัญ: วัตถุประสงค์หลักของกลุ่มคือการสร้างอุตสาหกรรมในกลุ่ม สร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น และเพิ่มรายได้ในยามว่างงาน ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมากในการพัฒนาชุมชนในระยะยาว การที่สมาชิกส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชนเอง และมีความพร้อมที่จะพัฒนาอาชีพของตนเองเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มสามารถดำเนินการได้อย่างยั่งยืน

1.4 ผลกระทบต่อชุมชน การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนนี้เป็นตัวอย่างที่ดีในการพัฒนาเศรษฐกิจและอาชีพในท้องถิ่น การที่กลุ่มสามารถสร้างรายได้และสร้างความมั่นคงในอาชีพให้กับสมาชิก เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีความยั่งยืนและพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น

1.5 แนวทางสำหรับชุมชนอื่น: วิสาหกิจชุมชนกลุ่มข้าวเกรียบรสดีบ้านโนนเกต เป็นตัวอย่างที่ดีที่ชุมชนอื่นสามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนาอาชีพเสริม การเพิ่มรายได้ และการสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชน การที่กลุ่มมีการจัดการที่ดี มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาด และการมีส่วนร่วมของสมาชิก เป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้างความสำเร็จ

เหตุผลที่เป็นเช่นนี้ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มข้าวเกรียบรสดีบ้านโนนเกตมีความสำเร็จและสามารถยืนระยะในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มฯ ได้สามารถสรุปได้ดังนี้

1) การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกการได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอกันทรลักษ์ และมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ และหน่วยงานภาครัฐ เอกชนอื่น ๆ ภาครัฐ เครือข่าย เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทักษะ ความรู้ และการจัดการที่ดีให้กับสมาชิกความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของสมาชิก

2) สมาชิกมีความพร้อมและมีความตั้งใจในการพัฒนาอาชีพของตนเอง การมีสมาชิกที่เข้าใจและพร้อมที่จะเข้าร่วมในการพัฒนาทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพการจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพ

3) การบริหารจัดการภายในกลุ่มที่ดี ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น มีการจัดการที่เป็นระบบและมีความโปร่งใส ซึ่งส่งผลให้สมาชิกมีความเชื่อมั่นและสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม

4) การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีเอกลักษณ์และรสชาติที่ไม่เหมือนใคร รวมถึงการใช้วัสดุในท้องถิ่น เป็นจุดเด่นที่ทำให้ผลิตภัณฑ์มีความน่าสนใจและเป็นที่ต้องการของตลาดการพัฒนาบรรจุภัณฑ์และการตลาดออนไลน์ช่วยให้ผลิตภัณฑ์สามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าที่กว้างขึ้น เพิ่มยอดขายและรายได้ให้กับกลุ่มการสร้างรายได้และความยั่งยืนให้กับชุมชน

5) การสร้างรายได้เสริมให้กับสมาชิกในช่วงว่างงาน ช่วยให้ชุมชนมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจมากขึ้น การที่กลุ่มสามารถสร้างรายได้และสร้างความมั่นคงในอาชีพให้กับสมาชิก เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีความยั่งยืนและพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น

6) การสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น การใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นและการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ผลิตภัณฑ์มีความเป็นเอกลักษณ์ และเป็นการส่งเสริมให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการสืบทอดและพัฒนา

สอดคล้องกับงานวิจัย (นวรรตน์ นิธิชัยนันต์ และคณะ, 2558) ศึกษาการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา พบว่า การก่อเกิดเป็นวิสาหกิจชุมชนจากวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพและความต้องการของสมาชิกส่วนใหญ่เพื่อต้องการพึ่งพากันเองในชุมชนและแผ่ไปยังภายนอกชุมชน ประกอบกับการได้รับสนับสนุนจากภาครัฐ จึงได้รวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน ซึ่งมีหลักการดำเนินงานอย่างเป็นระบบโดยมีกฎระเบียบเป็นแนวปฏิบัติร่วมกันที่ชัดเจน มีคณะกรรมการบริหารงานโดยถูกคัดเลือกจากมติของสมาชิกและเป็นที่ยอมรับร่วมกันของกลุ่ม ภายใต้เงื่อนไขการเรียนรู้ด้วยตนเอง การแบ่งปันผลประโยชน์จากผลกำไรที่ได้จากการดำเนินงานในรูปสวัสดิการแก่สมาชิกและสาธารณะประโยชน์ในชุมชน

ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นกลุ่มของชุมชนที่มีการพึ่งตนเองและมีภูมิคุ้มกันที่ดีที่จะช่วยสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง โดยใช้ทุนทางสังคมเป็นตัวขับเคลื่อนอยู่บนพื้นฐานการแบ่งปันและเกื้อกูลกัน ซึ่งเป็นองค์กรที่ทุกคนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและ ยึดหลักการบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการคิด การตัดสินใจร่วมแก้ปัญหา โดยคนในชุมชนร่วมกันจัดให้มีระบบช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี และ อนุรักษ์เพ็ชร ประเสริฐ และคณะ (2554) กล่าวว่าวิสาหกิจชุมชนไว้ว่า เป็นการประกอบการโดยชุมชนที่มีสมาชิกในชุมชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตดำเนินการทั้งทางด้านการผลิต การค้าและการเงิน มีการใช้ปัจจัยการผลิตในชุมชนให้ออกดอกออกผลในทางเศรษฐกิจด้วยการสร้างรายได้และอาชีพ ส่วนในด้านสังคม ช่วยให้เกิดการผสมผสานสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกชุมชน ด้วยการให้ครอบครัวและเพื่อนบ้านร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ แบ่งทุกข์ แบ่งสุขซึ่งกันและกัน ผ่านกระบวนการการประกอบการของชุมชน ในขณะที่ เสรี พงศ์พิศ (2548) วิสาหกิจชุมชนคือการประกอบการขนาดเล็กที่มีการจัดการทุนของชุมชนโดยชุมชน และเพื่อชุมชนด้วยการนำความรู้ ภูมิปัญญาและ ความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนมาผสมผสานกับความรู้ สากลนอกจากนี้เขายังได้เน้นให้เห็นลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชนว่า เป็นวิธีคิดใหม่ที่เกิดจากการเรียนรู้ ซึ่งคนในชุมชนได้ค้นพบทุนที่แท้จริงของตนเอง และเป็นวิธีการที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มต่อทรัพยากรในชุมชนและส่งเสริมให้สมาชิกชุมชนพึ่งพาตนเองได้

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

2.1 การมีส่วนร่วมในด้านการคิดและวางแผน การที่ชาวบ้านและสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ร่วมกันประชุม เสนอแนะแนวทาง และวางแผนพัฒนาชุมชน ทำให้เกิดการแบ่งปันและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ส่งผลให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

2.2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การทำความสะอาด งานบุญ และกิจกรรมโรงเรียน ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ทำให้ชุมชนเกิดความสามัคคีและเข้มแข็ง

2.3 การรับประโยชน์ร่วมกัน ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนเกิดจากการร่วมมือกันระหว่างชุมชนและวิสาหกิจ ทำให้สมาชิกมีอาชีพและรายได้ที่มั่นคง สามารถพึ่งพาตนเองและสนับสนุนชุมชนได้

2.4 การมีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้นจนสิ้นสุด การที่วิสาหกิจชุมชนเกิดจากการพูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในชุมชน ช่วยให้การดำเนินงานสอดคล้องกับทรัพยากรและ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ชุมชนสามารถสร้างรายได้และพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

เหตุผลที่เป็นเช่นนี้ การร่วมกันวางแผนและตัดสินใจ ทำให้แนวทางการพัฒนาสอดคล้องกับความต้องการจริงของชุมชนการร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ส่งเสริมความสามัคคีและความเข้มแข็งในชุมชน การแบ่งปันและพึ่งพากัน ช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและมีความยั่งยืน การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่น: ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

สอดคล้องกับงานวิจัย สอดคล้องกับ (กนกกาญจน์ เมืองแก้ว, 2561) ศึกษาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบนพื้นฐานกระบวนการมีส่วนร่วมและการพึ่งตนเองของชุมชนหนองสาหร่าย อำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็งจะต้องมีรากฐานและพื้นฐานมาจากการดำเนินการร่วมกันของสมาชิกและชาวบ้านในกลุ่มเป็นสำคัญ การดำเนินการร่วมกันนี้เป็นกระบวนการหนึ่งของการมีส่วนร่วมที่จะนำวิสาหกิจชุมชนไปสู่วิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็งได้ ในแต่ละกิจกรรมของวิสาหกิจ ชุมชนบ้านหนองสาหร่ายจะมีสมาชิกภายในกลุ่มร่วมกันดำเนินงานหรือทำงานกันเป็นทีมในการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านผลิตภัณฑ์ชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นเป็นกระบวนการสำคัญที่เป็นพื้นฐานของการพัฒนาอย่างเข้มแข็ง เพื่อให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ มีอาชีพและรายได้เสริมจากการรวมกลุ่มกันขึ้นภายในชุมชน อีกทั้งวิสาหกิจชุมชนหนองสาหร่ายสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินการร่วมกันของสมาชิกในแต่ละกลุ่มได้อย่างชัดเจน ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนเกิดความเข้มแข็ง สมาชิกมีอาชีพ มีรายได้ นอกจากนี้การร่วมกันดำเนินงานนี้ยังเป็นการทำงานร่วมกันที่แสดงให้เห็นถึงความสามัคคีของชาวบ้านในชุมชนหนองสาหร่ายอีกด้วย และยังแสดงให้เห็นการทำความร่วมมือกันที่แม้จะคิดเห็นไม่ตรงกันแต่ท้ายที่สุดก็เพื่อนำความคิดเห็นเหล่านั้นไปพัฒนาและแปรรูปสินค้าให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์ ชุมชนที่มีประสิทธิภาพสูงสุดและตอบสนองความต้องการของชาวบ้าน การร่วมดำเนินการจึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็ง และสอดคล้องกับ (รังสิตา บุญโชติ และคณะ, 2559) ศึกษาการมีส่วนร่วมในวิสาหกิจชุมชนกับคุณภาพสังคมของประชาชนในชุมชนท่าข้าม ตำบลท่าข้าม อำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลา ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโดยรวม พบว่าอยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ยที่ 3.75 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านจัดอยู่ในระดับมาก และมีคะแนนเฉลี่ยใกล้เคียงกันโดยการมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมด้านการดำเนินกิจกรรมมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดเป็นอันดับแรก เท่ากันทั้งสองด้าน คือ 3.80 รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมด้านติดตามประเมินผลค่าเฉลี่ย 3.79 การมีส่วนร่วมด้านการดำเนินกิจกรรม ค่าเฉลี่ย 3.62

3. แนวทางการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมของชุมชนชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ ดังนี้

3.1 ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชน: การร่วมกันในการวางแผนและการตัดสินใจทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามารถปรับตัวตามความต้องการของชุมชนได้อย่างเหมาะสม การมีส่วนร่วมทั้งสมาชิกและชุมชนทำให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนในการดำเนินกิจการต่อไป

3.2 ความรู้สึกเป็นเจ้าของ: สมาชิกของวิสาหกิจชุมชนมีความรู้สึกเชื่อมั่นและเป็นเจ้าของกลุ่มธุรกิจนี้ ทำให้พวกเขาพัฒนาและขยายเครือข่ายอย่างยั่งยืน และสามารถขยายผลิตภัณฑ์ไปยังตลาดนอกชุมชนได้

3.3 การพัฒนาความสัมพันธ์ของเครือข่าย: การรักษาความสัมพันธ์ที่ดีภายในและภายนอกชุมชนช่วยเสริมความเข้มแข็งของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ทำให้เกิดการร่วมมือและการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

3.4 การพบปะ พูดคุยแลกเปลี่ยน: การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนช่วยเสริมสร้างฐานความรู้และเครือข่ายของกลุ่มได้

3.5 ประโยชน์ที่ได้รับร่วมกัน: การแบ่งปันทรัพยากรและความรู้ร่วมกัน เช่น การแบ่งปันวัตถุดิบ การช่วยเหลือกันในการดำเนินการเป็นต้น

3.6 การพึ่งพาหน่วยงานภายนอก: การร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพื่อสนับสนุนในการพัฒนาและการเติบโตของวิสาหกิจชุมชน

3.7 การช่วยเหลือกันและระหว่างกลุ่ม: การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สามารถพึ่งพาอาศัยตนเองได้ และเพื่อให้สมาชิกและชุมชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เหตุผลที่เป็นเช่นนั้น เนื่องจากการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องการอาศัยความร่วมมือจากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แบ่งปัน ให้คำปรึกษาหารือกัน และที่สำคัญคือ การให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยมีส่วนร่วมของชุมชนตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ

สอดคล้องกับ (นวรรตน์ นิธิชัยนันต์ และคณะ, 2558) ศึกษาการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา พบว่า (1) การพัฒนาความสัมพันธ์ทางเครือข่ายเป็นการสร้างสัมพันธภาพทางเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งจะทำให้เกิดพันธมิตรภาพ และทำให้เกิดคุณลักษณะของการเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นการสร้างความร่วมมือซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมในการสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายและการเป็นเครือข่ายมิตรภาพที่ดีอันจะส่งผลต่อการสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันจะช่วยส่งเสริมซึ่งกันและในการสร้างความสำเร็จและอยู่ร่วมกันได้อย่างยืนยาว (2) การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ เพราะการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน เพื่อนำความรู้มาพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีศักยภาพเกิดประสิทธิผลและมีประสิทธิภาพ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบการประชุมสัมมนา การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และการวิจัย โดยสร้างเครือข่ายกับสถาบันการศึกษา วิสาหกิจชุมชนต้นแบบ องค์กรเอกชนและหน่วยงานภาครัฐ โดยการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อการพัฒนาวิสาหกิจให้มีศักยภาพและพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยได้อย่างมั่นคง (3) การร่วมมือกันในเครือข่าย ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีกระบวนการการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมทางการตลาดร่วมกัน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การบริหารจัดการ เป็นต้น ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน ในขณะเดียวกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และสร้างความสามัคคีเกิดขึ้นในกลุ่มและเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันส่งผลต่อการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรมีการสนับสนุนให้วิสาหกิจชุมชนเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ เทคโนโลยี และการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านการผลิต การแปรรูป และการบรรจุภัณฑ์ เพื่อเพิ่มคุณภาพและความสามารถในการแข่งขันของผลิตภัณฑ์ในตลาดที่กว้างขึ้น รวมถึงการพัฒนาแบรนด์ของสินค้าให้มีความเป็นเอกลักษณ์
2. สนับสนุนการตลาดแบบดิจิทัลและการขายออนไลน์อย่างมีระบบ เช่น การสร้างแพลตฟอร์มตลาดกลางให้กับวิสาหกิจชุมชน การอบรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ การบริหารจัดการร้านค้าออนไลน์ และการพัฒนาเครือข่ายลูกค้า เพื่อขยายตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ
3. ควรมีนโยบายสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในระดับท้องถิ่น ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ทรัพยากร และประสบการณ์ ตลอดจนการรวมกลุ่มเพื่อเจรจาต่อรองเชิงพาณิชย์หรือการเข้าถึงแหล่งทุนได้ง่ายขึ้น พร้อมสนับสนุนการบริหารจัดการกลุ่มด้วยหลักธรรมาภิบาล

ข้อเสนอแนะงานวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเชิงลึกถึงปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน เช่น โครงสร้างการบริหาร ความสัมพันธ์ในชุมชน การสนับสนุนจากรัฐ รวมถึงการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาด เพื่อใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอื่นในพื้นที่ชายแดน
2. ศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนในเขตชายแดนหลายแห่ง เพื่อวิเคราะห์แนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) และถอดบทเรียนที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับกลุ่มอื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทพื้นที่
3. วิจัยเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น Facebook, Line, TikTok หรือ E-commerce ในการเพิ่มยอดขายของสินค้าชุมชน รวมถึงการวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภคออนไลน์ และการวางกลยุทธ์การตลาดที่เหมาะสมกับสินค้าในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

เอกสารอ้างอิง

- กนกกาญจน์ เมืองแก้ว. (2561). การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนบนพื้นฐานกระบวนการมีส่วนร่วมและการพึ่งตนเองของชุมชนหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2554) . ธุรกิจชุมชน: เส้นทางที่เป็นไปได้. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นวรรตน์ นิธิชัยนันต์ และนภาพรณ พัฒนฉัตรชัย. (2558). การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

รังสิตา บุญโชติ. (2559). การมีส่วนร่วมในวิสาหกิจชุมชนกับคุณภาพสังคมของประชาชนในชุมชนท่าข้าม ตำบลท่าข้าม อำเภอนาทม จังหวัดหนองคาย [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง. พ.ศ. 2560 – 2564. สำนักนายกรัฐมนตรี.

เสรี พงศ์พิศ. (2548). เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็งชุมชนเข้มแข็ง. โครงการมหาวิทยาลัยชีวิต สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน.